

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

КОТОВСЬКА ТАМІЛА ІВАНІВНА

УДК 82. 091

**ПІДЛІТКОВА ПРОБЛЕМАТИКА
В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЗІ:
КОМПАРАТИВНІ АСПЕКТИ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
ГРОМ'ЯК Роман Теодорович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ГЛОТОВ Олександр Леонідович,
Білоцерківський національний аграрний університет, завідувач кафедри філології і психології;

кандидат філологічних наук, доцент
БАБІЙ Людмила Богданівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, асистент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 9 вересня 2010 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розіслано 6 серпня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У середині ХХ століття, незважаючи на період «холодної війни», в літературах України і США сприятливо складалася літературна доля ряду митців різних поколінь та ідейно-політичних орієнтацій.

Освоюючи різні горизонти віддалених культур у світовій літературі, можна відшукувати функціонально сумірні художні явища, хай навіть і не синхронні, популярні серед читачів словесних текстів двох культур у США і в Україні. Тому ми зосереджувалися на підлітковому віці персонажів у творах, вибірково взятих із напрацювань відомих авторів.

Із цим пов'язуємо **актуальність** теми дисертації та профіль її розробки за сучасних умов.

Об'єктом дослідження є роман Джерома Селінджера: «Над прірвою у житті» (1951), перекладений українською мовою 1984 року; твори відповідної тематики українських письменників (О.Гончара, Гр.Гютюнника, Вал.Шевчука М.Вінграновського, В.Дрозда, Ю.Тарнавського).

Предмет дослідження – трансформація ідентичності підлітків за різних умов соціально-культурної дійсності в США і в Україні періоду Радянського Союзу; вибір стереотипів доцільної їх поведінки в ситуаціях підліткового дозрівання, на противагу стійкій ідентичності дорослих.

Мета праці – переосмислюючи підліткову проблематику в повоєнній українській та американській прозі, увиразнити компаративний зріз зближення віддалених культур, подати можливу модель такої дискурсивної практики.

При цьому виконувалися такі конкретні **завдання**:

- адаптувати в проекції проблеми психолого-дидактичні концепти: ідентичність підліткового віку особистості;
- показати роль української діаспори в урізноманітненні контактів для зближення культур у форматі підліткового становлення особистості;
- систематизувати значення художнього досвіду Дж.Д.Селінджера для українських прозаїків крізь призму «зустрічних взаємин»;
- окреслити вектори національного руху у віддалене зарубіжжя;
- простежити тенденції у зміні парадигматики художнього моделювання альтернативної творчості образів підлітків.

Теоретико-методологічну базу дисертації тривалий час зумовлювали ідеї та дослідження зарубіжних і українських вчених: П.Баррі, Т.Бовсунівської, О.Веретюк, Г.Грабовича, Р.Гром'яка, Т.Гундорової, Т.Денисової, І.Дзюби, Д.Д.Дюришина, М.Жулинського, М.Ільницького, Р.Козеллека, М.Лановик, В.Матвіїшина, Д.Наливайка, Р.Нича, М.Павлишина, Соломії Павличко, Я.Поліщука, С.Пригодія, М.Топпера, С.Хороба, Л.Рудницького, Ю.Шевельова-Шереха.

Новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше, на наш погляд, в українському порівняльному літературознавстві зіставляється підліткова проблематика крізь призму художнього досвіду Дж.Селінджера, у творах О.Гончара, В.Дрозда, Гр.Тютюнника, В.Шевчука та інших прозаїків, а також зроблено спробу показати механізми зближення віддалених національних літератур у глобалізованому світі.

Практичне значення роботи зумовлене можливістю використання отриманих результатів у різних ділянках філологічної науки (при викладанні нормативних і спеціальних вузівських курсів з порівняльного літературознавства, історії української літератури, зарубіжної літератури, проведенні спецсеминарів, при написанні методичних посібників, курсових, дипломних, магістерських робіт).

Апробація результатів дисертації. Дисертацію обговорено і рекомендовано до захисту на засіданні кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол №10 від 14 травня 2009 року). Окремі аспекти дослідження представлено у формі доповідей на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях: «Побудова міжкультурного розуміння через навчання англійської мови» (Горлівка, 2004); «Іноземномовна комунікація: здобутки і перспективи» (Тернопіль, 2006); «Актуальні проблеми сучасної компаративістики» (Бердянськ, 2007); «Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті» (Луцьк, 2007); Іноземномовна комунікація: здобутки і перспективи (Тернопіль, 2008) а також на щорічних наукових конференціях викладацько-професорського складу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2007-2010).

Публікації. За матеріалами дисертації надруковано 5 одноосібних статей у наукових виданнях, рекомендованих ВАК України.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (196 позицій). Загальний обсяг дисертації – 169 сторінок, із яких 153 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено теоретико-методологічну основу, сформульовано мету та завдання, конкретизовано теоретичну та практичну цінність роботи, вміщено інформацію про апробацію результатів наукового пошуку, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі «Конструювання дискурсу українсько-американського зближення середини ХХ століття»** йдеться про постаті, що формувалися як підлітки й особистості періоду середини ХХ століття (1940-х початку 60-х років). Заявлені концепти творили той поняттєвий

апарат, з допомогою якого узагальнюючи його виявляється семантика протягом дисертації. Історико-етнічний аспект розселення українства увиразнив концепт ідентичності особистості на сторінках сучасних гуманітаріїв (О.Гнатюк, Т.Гаврилів, численних журналістів).

Спогади Богдана Бойчука і біографічні твори Ю.Тарнавського конкретизують історико-літературний вимір дорослішання підлітків, які свого часу створили Нью-Йоркську групу письменників у протиставленні до групи емігрантів «Слово».

У підрозділі 1.1 «Роль українства у наближенні до культури США» підкреслюється, що взаємодію окремих українських та американських письменників неможливо зрозуміти без фактичного матеріалу, який наше покоління черпає з багатьох друкованих, доступних нам джерел.

Серед розкиданих у світі українців різного віку було багато дітей і підлітків, які зокрема потрапили свого часу до Нью-Йорка, де за складних умов не тільки поневірялися, а й продовжували вчитися, оволодіваючи мовою населення країни. Про долю одного з юнаків, який пізніше став відомим письменником, розповів сам успішний втікач Богдан Бойчук уже в незалежній Україні у книзі «Спомини в біографії». Його колега, також тепер поет, прозаїк Юрій Тарнавський про своє мистецьке дозрівання написав повість «Шляхи».

Концептуально важливим для літературної компаративістики, в річищі якої розгортався порівняльний дискурс, є поняття семіосфери (в розумінні Ю.М.Лотмана). У ній доцільно ставити постать прозаїка Джерома Девіда Селінджера – класика американської літератури, якому виповнилося тільки 32 роки, коли з'явився 1951 року його уславлений у світі твір «Над прірвою у житті». Отже, маємо вісь, навколо якої обертається культурний простір, що сягає українського письменства. Компаративний вимір, з українського боку задавали передусім О.Гончар і молодші від нього «шістдесятники» Григорій Тютюнник, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук, Микола Вінграновський та інші. Розглядаємо ці твори крізь призму літературних персонажів – героїв 12-13-тирічного віку, підлітків. Сумірним художнім образом, типологічно зорієнтованим на селінджерського Голдена Колфілда, слугував нам відомий здавна образ-персонаж Порфира Кульбаки з повісті «Бригантина» (1970 – 1972 рр.) Олеся Гончара. Часопросторову розбіжність між цими творами (20 астрономічних років) у хронотопному вимірі і потрактовано як феномени одного культурно-історичного періоду. Незважаючи на зростання відмінностей у просторі американсько-українського культурного зближення протягом 80 років ХХ століття, коли почала функціонувати українськомовна версія повісті «Над прірвою у житті» (The Catcher in the Rye), *підліткова проблематика залишалася підставою для моделювання певної парадигматики у форматі сучасної компаративістики.*

Українство як етно-національне явище розпорозувалося поза рідною культурою, набувало багатокультурного досвіду. В такому аспекті українство не тільки трансформувалося,

зближуючись з громадянами різних державних утворень у США, а й освоювало культурний досвід туземців і тодішніх автохтонів.

Отож «зустрічні хвили» культурного зближення у віддалених континентах вкладалися в часопросторові зигзаги поступально-зворотнього руху, динаміка якого в компаративному зрізі (крізь призму історії літератури та ідеологічного протистояння) контрастно увиразнювалася з долученням для конструювання контексту такої постаті письменника, як Олесь Терентійович Гончар. Він також як інші брав участь у Другій світовій війні. Будучи спочатку (в 40-50 рр.) антиподом Дж.Д.Селінджера, український «радянський» класик поступово й неухильно віддалявся від ідеологічних кліше соцреалізму (романи «Собор», «Твоя зоря» та ін.), наближаючись до полюсу інших цінностей в культурному просторі, що й завершилося виходом з КПУ/КПРС. Не останню роль у такій трансформації особистості майстра відіграла й українська діаспора в США, часті поїздки туди О.Гончара. В своїй прозі письменник у різножанровому напрацюванні уявлював як полемічну риторику щодо західного світу, так і проблематизацію набутків «соціалістичного гуманізму». В цьому аспекті зокрема варта уваги повість О. Гончара «Бригантина» (1970-1972 рр.).

Українське «шістдесятництво» – взагалі надзвичайно промовистий фактор культурного зближення навіть у світовому вимірі. Прозаїки значно молодші за віком від О. Гончара, вносили в культуру зближення чимало цікавих акцентів і образних концептів. Маємо на увазі Григора Тютюнника, Володимира Дрозда, Валерія Шевчука, Миколу Вінграновського та багато інших.

У підрозділі **1.2. «Різновиди ідентичності»** зроблено логічний крок у з'ясуванні наближення культур української до американської. Використовуємо думку Ольги Гнатюк, про те, що в поліетнічних і багатокультурних спільнотах, в яких опиняються різні індивіди, для аналізу дослідники мають обирати реальну перспективу, яка б увиразнювала прагматичну діяльність. Передусім у вічі кидаються два види ідентичності – *національна* і *культурна*. Їх треба мати на увазі вже навіть тоді, коли подаються загальні дефініції.

У підрозділі **1.3. «Феномен підлітка у культурі США»** йдеться про концепт підлітковості в становленні *будь-якої* людини, бо він також має загальнолюдський вимір.

Підлітковий вік трактується як перший перехідний період від дитинства до зрілості. Цей етап триває від 11-12 до 20 років. Тоді в особистості дитини відбуваються складні й суперечливі зміни, що дають підставу вважати цей вік *важким* і *критичним*. Вони стаються несподівано і стрибкоподібно, бо розгортається процес статевого дозрівання. Фіксуємо посилення збудливості психіки підлітків, нервозності і швидкої втомлюваності.

Таким чином феномен підлітка у культурі США згаданого історичного періоду конкретизується низкою людинознавчих фактів як з газетно-журнальної періодики, свідчень

учасників переселенської (еміграційно-імміграційної реальної живої) історії, так і художньої творчості документального і фікційного характеру.

Різноманітні тексти Дж.Д.Селінджера, Б.Бойчука, Ю.Тарнавського виношувалися, формувалися в однаковому чи подібному часопросторі, зокрема у Нью-Йорку. Дійові особи (персонажі) оповідань, повістей, романів цих літераторів при очевидній стильовій відмінності, які урізноманітнювалися мали подібний чинник – *феномен підлітка*. Світосприйняття, світовідчуття таких героїв у реальних чи видуманих ситуаціях, сюжетно-фабульних епізодах і подіях було дивовижно сумірним при світоглядних (ідейних, політичних) протилежностях.

У другому розділі – **«Художній світ підлітків у проекції американсько-українських стосунків»** – центральним є підрозділ **2.1. «Дж.Д. Селінджер як фактор текстової інтерференції в американській підлітковій культурі»**. Тут йдеться про Джерома Девіда Селінджера (Jerome David Salinger) – класика американської літератури. Читачі і дослідники художньої літератури тривалий час продовжували нарощувати своєрідний дискурс про письменника. Україна у відкритому світі культури також не була винятком.

Художня система Дж.Д.Селінджера, ще з 50-х років ХХ ст., опинилася у центрі зміни художніх парадигм на пограниччі реалізму – модернізму. Таке зміщення мистецьких моделей, теоретично обґрунтоване Р.Козеллеком у праці «Часові пласти. Дослідження з теорії історії», дозволяє збагнути механізми прискорення історій, тобто скорочення або прискорення часу.

Художній досвід американського прозаїка досі виконує далекосяжні функції, засвідчуючи постійну увагу до його феномена в культурі Америки. Цим досвідом постійно живилося й живиться літературознавство США. Це підтверджує низка дисертацій у тій країні та відлуння, яке доходить і до наших гуманітаріїв як за колишнього СРСР, так і в самостійній українській державі.

Твір Дж.Д.Селінджера зазнавав неоднозначних оцінок. У середині 1950-х років до кінця шістдесятих він був *центральним пунктом* літературної цензури – прикладом «роману протиріч» для молодих і дорослих людей. Після короткої перерви функціонування цього суперечливого бестселера від початку 1970-х «Над прірвою в житті» знову привернув до себе пильну увагу громадськості як запальна книга. Дебати з приводу книги «The Catcher in the Rye» (назва спочатку перекладалася буквально як «Ловець у житті») часто починалися зі скарг на брутальність лексики у мові книги. Голден Колфілд як протагоніст-герой твору, мовляв, допускав непристойності.

Одним з перших у колишньому СРСР про Дж.Д.Селінджера відгукнувся письменник В.П.Аксьонов, автор розкритикованого тоді роману «Звездный билет» (1961). Пишучи про героїв американського прозаїка, Аксьонов зауважував: «Писатель в своей работе может исходить только из предпосылки огромности человеческого общества и космичности его страстей. <...> Сэлинджер совершает путешествие по космосу американской жизни. Он – настоящий американский писатель нашего времени, непривычный американец».

Так через російськомовні відгуки і переклади творів Дж.Д.Селінджера, «радянську критику» молодіжного середовища, яка протиставляла його «буржуазному світові», «індивідуалізму та бездуховності», не властивих, мовляв, «будівникам комунізму», ми доходили до радикального зламу в долі і кар'єрі Володимира Дрозда.

Символіка збігу мотиву «прірви» у В.Дрозда і Дж.Д.Селінджера була надто прозорою. Цікаво, що і розв'язка сюжету й фабули в романі «Катастрофа» такі ж, як і в повісті Дж.Д.Селінджера.

Про це йдеться у підрозділі **2.2. «Новелістично-повістевий контекст і витoki мотивів «дітей війни» в українській літературі (О.Гончар, Гр.Тютюнник, В.Дрозд, В.Шевчук, М.Вінграновський)»**.

М.К. Наєнко 1981 року у дослідженні «Краса вірності. У творчому світі Олеся Гончара» згадав Дж.Д.Селінджера й торкнувся героя з відомого твору Америки, зіставив Голдена Колфілда з українським підлітком Порфиром Кульбакою з повісті «Бригантіна».

Маємо озвучене і текстуально зафіксоване ще одне підтвердження того типологічного виміру, який увиразнив нашу траєкторію наближення до перегуків *віддалених у культурному глобалізованому просторі* двох письменників «майже ровесників» Олеся Гончара і Джерома Девіда Селінджера.

У міркуваннях професора М.К.Наєнка, крім прізвищ письменників О.Гончара і Дж.Д.Селінджера, героїв їхніх творів у національних літературах (Порфир Кульбака, Голден Колфілд), маємо і мотив *прірви*, який потребував певного осмислення, інтерпретації чи то на рівні сюжетно-фабульної структури, чи на рівні символіки – в плані архитипної критики, або у вимірах інтертекстуальності.

Завершуючи дискурс про сумірність таланту, долі і пам'яті в житті сучасників і наступних поколінь О.Гончара і Дж.Д.Селінджера, ми констатуємо не прості перегуки сюжетно-фабульних мотивів, творів з головними героями Г.Колфілд, П.Кульбака, а й підліткових орієнтацій минулого, сучасного і майбутнього.

«Вселенські обшири» (за А.Погрібним) художніх задумів О.Гончара проросли талановитими творами в українській літературі низкою «шістдесятників», яких підтримував тодішній голова правління спілки письменників України. Окрім відомих поетів, були серед новобранців, як уже згадувалося вище, і прозаїки Володимир Дрозд, Григій Тютюнник, Валерій Шевчук, у поезиці яких відлуння художнього світу Дж.Д.Селінджера було тоді і згодом (аж до тепер) безсумнівним. Молоді прозаїки були дітьми війни, зазнали лихоліття повоєнного періоду і недоброчислової критики. «Катастрофа» В.Дрозда цей концепт промовисто тоді увиразнила у переносному і прямому цензурному вимірах. Натомість повість «Облога» із першої збірки «Деревій» Гр.Тютюнника (1969 рік) уявила інші асоціації в своєму тексті. Навіть своєю стилістикою і наративною стратегією вона відбила мовлення і світовідчуття дітей і підлітків воєнної пори.

Обдарування Григора Тютюнника відчували всі компетентні читачі, констатуючи відсутність літературного учнівства, часто цитуючи іншу його тезу: «Немає загадки таланту. Є вічна загадка любові».

У новелістичному закінченні повісті Гр. Тютюнника маємо функціонально-естетичний відповідник образного мотиву «прірви», заданої концептом Дж.Д.Селінджера, але поінтерпретований в іншій культурі, хоча у подібних ситуаціях, які переживав підліток воєнної пори.

У **третьому розділі «Межові явища у літературі: між традицією і модернізмом»** вважаємо важливим підрозділ **3.1. «Повернення американських орієнтацій у літературний процес України»**.

У ньому виходимо з того, що перебуваючи з 50-х років у США, молодий прозаїк Ю.Тарнавський як письменник, згодом не раз приїжджав на землю батьків і в книзі «Не знаю. Вибрана проза» торкався свого українсько-американського досвіду в романі «Шляхи». Зокрема він пояснював, що перший варіант твору був розпочатий ще 1956 року в Нью-Джерзі, а закінчений того ж року в Нью-Йорку. Появляючись у пресі з 1961 року, твір Ю.Тарнавського зазнавав різноманітних переробок (стилістичних і композиційних). Отож остаточно підготовка тексту як в англomовному перекладі, так і по-українськи завершилася аж 2000 року. Ю.Тарнавський створив свій варіант «роману виховання», віддавши «свій борг німецькій культурі й середовищу», серед яких він виростав. В іншому творі, який Ю.Тарнавський провокативно назвав «Босоніж додому і назад», поставивши дату закінчення – 1992 рік, знаходимо не тільки біографічні акценти, а й посвяту такого змісту: «Валерієві Шевчукові, вірному другові, близькому по серцю, хоч далекому по географії, без якого цей твір навіть не був би задуманий».

У такий спосіб (асоціативно-читацький, інтертекстуально-рецептивний, а по суті типологічний) у концепт українсько-американського наближення потрапляв і Валерій Шевчук, який за словами літературознавця М.Павлишина, «не входив у компроміси, щоб забезпечити собі можливість публікуватись».

У ранніх творах В.Шевчука («Серед тижня» (1967), «Набережна,12», «Середохрестя» (1968), «Вечір святої осені» (1969)) Марко Павлишин, сформований як літературознавець у західному контексті, підмітив тонку «спостережливість та зацікавленість винятковими психологічними станами», які тоді ще «вкладалися в очевидно реалістичну творчу методику».

Один з ракурсів «широкого спектру читань та інтерпретацій» в аспекті підліткової парадигматики, що є сумірною зі стильовими знахідками Дж.Д.Селінджера, можна аргументовано вважати повістю В.Шевчука «Чудо».

Архетипи *дому, ріки, дощу* кидають потужне інтертекстуальне світло – проєктують аж до повісті «Чудо». В.Шевчук у своїх творах, які друкує протягом свого життя, зумів зберегти те, що

складає архетипну основу його прози, що й зазначав давно за межами УРСР І. Кошелівець ще 1964 року. На погляд Івана Кошелівця, перші новели В. Шевчука «явище в українській літературі безпрецедентне тим, що воно зовсім, сказати б, безтрадиційне. В них нічого сінько нема від української класики, ні від сучасних «метрів прози»». Враження таке, наче автор «взяв собі за зразок модерних західних авторів. В його манері сюжет має другорядне значення. Властиво за нього править витинок з звичайного потоку життя, без виразного початку і кінця».

«Більше модерних західних авторів, ніж українських <...> нагадує Шевчук і діалогом. Його діалог лаконічний, дуже насичений і до ілюзорності правдоподібний, геть цілковито позбавлений літературних умовностей ...»

Маємо підстави після Валерія Шевчука переходити до тих американсько-українських письменників, які з певними хронологічними перервами повертаються в Україну і беруть активну участь в українському літературному процесі. Ми так і прочитуємо роман «Шляхи». Цей твір своїм стилем і світовідчуттям найбільше суголосний з асоціативно-інтелектуальною прозою В. Шевчука. З того плетива асоціацій, які зустрічаємо в текстах обох літераторів, можна виокремлювати навіть фабульні вузли, архетипні концепти. Головні постаті «Шляхів» – Детлеф, Гайнріх, Герберт, Калькройт – ще навчаючись у гімназіях, займалися мистецтвом, пробували себе в прозі, захоплені Достоєвським. Всі вони говорили про недавню війну, концтабори, післявоєнну розруху, залежність від американців, хоча жили у Німеччині, напивалися, всуціль сперечалися, полемізували, переживали стан відчаю, зневіри ...

Кінець повісті виповнений алюзіями, чутками, підозріннями, які залишалися на здогадку читачів і не розкодовуються. У цьому, на наш погляд, і полягає вся привабливість багатозначної повісті Ю. Тарнавського «Шляхи». Міняючи значення, смисли та інтонації свого повідомлення про стосунки Герберта і Ліни, текст непрозорого літературного твору знову під кінець підводить читачів до концепту *прірви* і вимагає її інтерпретації.

Своєрідну поетичну прозу про підлітків України і участь поетів і прозаїків у мистецтві кіно створив М. Вінграновський. Він мав дотичність до американсько-українського культурного наближення, того, що стосується успішної творчості. Такий автобіографічний факт залишив слід у спадщині митця. Йдеться про повість «Манюня», яка позначилася на фікціоналізації художнього світу.

Важливим у дисертації є підрозділ **3.2. «Підлітково-юнацьке сприймання тексту «Над прірвою у житті» сучасними читачами».**

Підкреслюється, що якщо крізь призму концепту наближення та конвергенції культур України і США розглядати підліткову проблематику, заломлюючи її, згідно з методологією Р. Козеллека, то можемо скористатися педагогічним експериментом. Суть і проблема цієї спроби в тому, щоб виявити уподобання та текстуальні компетентності молодих читачів (підлітків, юнацтва)

покоління середини ХХ-ХХІ століття. П'ять сучасних студентів філологічного факультету ІV курсу (сучасні українські бакалаври) досі захоплюються твором Дж.Д. Селінджера, як це було і в Америці після публікації «Ловця у житі» в Нью-Йорку. Ці студенти студіюють україністику та американістику. Ми хотіли з'ясувати, якими мотивами й смаковими уподобаннями, вони при цьому керуються?

Твір «Над прірвою у житі» є актуальним і в наш час, коли люди надмірно дбають про речі матеріального світу, вдаючись до обману, фальші, зради, натомість забуваючи про духовний світ і такі риси як доброта, чесність, щирість, допомога.

Повість «Над прірвою у житі» Дж.Д.Селінджера справедливо гідна називатися одним з найкращих творів американської літератури ХХ століття. Правдиво описавши усю фальш американського дорослого життя крізь призму світобачення шістнадцятилітнього підлітка Голдена Колфілда, автор забезпечив собі місце у пантеоні видатних письменників.

Селінджеру вдалося створити новий, надзвичайно вражаючий тип. Ім'я Голдена Колфілда тепер перебуває в одному ряду з Дон Кіхотом і Гамлетом, воно стало синонімом особливого типу свідомості, характерної для багатьох підлітків у час їх переходу до світу дорослих – свідомість, що характеризується надмірною вразливістю, інфантильністю, неприйняттям чинного суспільства, аморальних законів світу дорослих.

Четвертий розділ «Альтернативні підлітки в новітній літературі України і США» розгортає дискурс праці на матеріалі прозових романів Богдана Бойчука, Ю.Тарнавського та інших. Тут увиразнюємо деякі домінанти українсько-американського зближення в сфері побуту та культури. Вони потребують оновлення з позицій взаємодії реалізму та модернізму. Ця проблема стала тепер у центрі уваги гуманітаріїв.

Американсько-російська-українська закоріненість досвіду літераторів, причетних до культурного зближення відомих особистостей, дає підстави в глобальному світі вбачати та аргументувати сумірність (*рецептивно-типологічну, контактність*) ймовірного перетину джерел їх художнього досвіду. Є у такому вимірі передусім *фікційність* і *правдоподібність* особистісного пережиття автрорів і їх героїв-персонажів-прототипів.

У багатьох зразках світової літератури, так званих «бестселлерах» здавна і до сьогодні людство задумується над елексиром «вічної любові». Тексти такого формату є чи не в кожній національній культурі. Тому в просторі тієї чи іншої етнічно-національної спільноти не важко при бажанні розшукати одиниці для зіставлення й осмислення.

Мистецький досвід у їх еволюційному розвитку як українських (Б.Бойчук, Ю.Тарнавський, Б.Рубчак, О.Тарнавський, грань діаспорно-еміграційного оточення), так і докільля тих митців, які народилися в США, Канаді аж до Австралії, переконливо засвідчує все розмаїття особистостей культурного простору з середини ХХ століття.

Відтоді минуло достатньо часу, щоби в сприятливих умовах склалося щонайменше *три покоління* літераторів, які мають різні уподобання, сповідують гетерогенний стиль.

Письменницько-поколіневий вимір у художній літературі використовується давно і в різних національних культурах. За новітніх умов, складаються плідні парадигми для культурних взаємин і взаємозбагачень.

Особливо з розвитком літературної антропології цей підхід набуває нового розмаху в просторі культури, як показали недавня наукова конференція і в Тернополі, а також дослідження Р.Б.Харчук «Сучасна українська проза. Постмодерний період».

Така констатація дозволяє наблизитися до глибинної онтології, тобто виявити в еротичному пориванні перше визначення особистості. Хр.Яннарас обстоює думку-тезу, що «навіть невдача, а то й поразка в стосунках між живими істотами, хай навіть у негативній формі, чого ми зрештою шукаємо». Власний дискурс про невловну сутність любові-еросу – філософ-богослов починав з тези: в коханні ми вивчаємо спосіб існування життя <...> Нас мучить жага життя, і можливість жити полягає в нашому зв'язку з Іншим. Ми шукаємо для себе можливість життя – взаємність становлення. Інший стає «знаком» життя, відчутною відповіддю на найбільш глибоке і владне бажання нашої природи <...> Ти живеш настільки, наскільки віддаєш себе, щоб прийняти самовідданість Іншого. Розгортання подібного дискурсу за музичною парадигматикою увиразнює такі думки: «Ми прилучаємося до життя в кожній миттєвій повноті любовного зв'язку», «Повноту життя, що досягається в коханні, знак присутності повноти ми називаємо красою. Прагнення до краси «означає» повноту, тим не менш ніколи з нею не ототожнюєш. Називається красою тому, що завжди кличе до себе. Поклик – навернення до зв'язку та співіснування...». У процесі онтологічного осмислення бути людиною від немовляти через дитинство до підліткового дозрівання доцільна узгодженість людських взаємин через концепт присутності образів матері й батька, що є «архетипові зразки краси, життєвого заклик до повноти зв'язку, повноти кохання».

Хр.Яннарас привчає своїх читачів не надто узагальнювати і генералізувати окремі факти чи їх групи: «Безліч випадків холодності, незадоволеності або зв'язку без кохання зобов'язані своїм існуванням саме психічній стриманості». Подібне твердження теоретично виокремлене з цілісного дискурсу окремої людини-індивіда якраз наочно демонструє Б.Бойчук у конкретно-чуттєвій образній формі своїх романів. За тисячоліття існування гетерогенних життів людських істот, уже «розрослося заплуталося право дріб'язкової казуїстики ...<...> існує <...>право римської церкви, етика кальвіністів, пієтизм лютеран, пуританство методистів, баптистів, перетворений на ідолопоклонство, моралізм анабаптистів, старокатоликів, Армії спасіння ...».

Текстові події у виявах писання – читання – інтепретації відбувалися у просторі культури на великих обширах (від Нью-Йорка до Москви і Києва). Тепер до часо-просторових конфігурацій з

долученням комп'ютерно-інтернетної цивілізації долучився й американський письменник Ніколас Спарк. Він збагатив текстову культуру ще одним бестселлером – романом «Вибір» (The Choice).

Залюблений у творчості С.Кінга й Е.Гемінгвея, письменник, живучи у США, здобув фах ветеринара, не переставши бути бібліоманом: як читач він осмислює «по сто книг в год, не меньше».

«Вибір» - художній твір, що має чимало ознак-прикмет літературного бестселлера: починаючи від формальної структури аж до глибинної концептології. Як уже давно водиться в американській прозі, цей роман – *доволі стислий* за будовою, хронотопом і водночас *розлогий* за сюжетом, фабулою і захоплюючий за проблематикою і вибагливою зміною парадигматики. Бестселлер складається зі зміщень (ретардацій, алюзій та антиципацій) творячи колаж, ненав'язливо дисциплінує рецепієнта читача в бажаному письменникові напрямі.

Сюжетно-фабульні виміри роману «Вибір» Н.Спаркса, поетика цього твору відповідають усім ознакам американського бестселлера. За своєю парадигматикою «Вибір» - суголосний не тільки з давнім твором Дж.Д.Селінджера, з новітніми романами Б.Бойчука, а й з творчим мисленням філософа Хр.Яннараса. У цьому контексті привертає увагу загальнолюдська тенденція вболівання персонажів будь-якого мистецького явища/твору, що дорожать подібною пристрастю.

Нік Спарк як письменник, формувався митцем під впливом Е.Хемінгвея, засвоював літературну майстерність перехідного періоду в історії словесності. Тому в його письмі відбита зміна парадигм – від реалізму до модернізму з усіма трансформаціями названих мистецько-стильових напрямів.

Підрозділ **4.2. «Підлітковий вік у новітньому контексті»** - розглядає *перехідний вік* на шляху дорослості людини. *Контекст* підлітків в історії світової літератури постійно змінюється з кожним *поколінням* людей. Це своєрідна *закономірність*.

О.Гомілко у філософсько-культурологічному дослідженні, вдавшись до культурологічних міркувань, обґрунтувала концепт «антропологічної події». До антропологічних (подій) вона зарахувала такі явища: «народження», «вік», «стать», «гендер», «хвороба й здоров'я», «старість», «смерть».

У цьому зв'язку самоідентифікацію формування особистості вона слушно вважає «синтезом антропологічних подій», тобто тілесності і духовності. Іншими словами кажучи емпірично підлітковий вік людини (13-14 років) є неминучий. Це етап дорослої особистості, якою би людина зрештою не ставала.

Генераційний принцип в українське літературознавство запровадив ще М.Євшан 1910 року. Відтоді з різною мірою частотності його використовували вчені багатьох поколінь аж до Р.Б.Харчук, яка видала нову книжку вже на початку XXI століття, і взяла до уваги важливі тези: «Покоління «батьків» і межові явища в традиційній стилістиці», «Неомодернізм у сучасній

українській прозі». У цьому дослідженні зроблено акцент на тому, що «неопозитивізм, неомодернізм, постмодернізм» - це провідні орієнтації новітньої української прози.

У такому форматі авторка зуміла від філософсько-культурологічних узагальнень наблизитися до історико-літературних реалій (вписавши українських літераторів, спадщину письменників розстріляного відродження, призабутих критиків і діячів 30-х рр. ХХ століття). В текстуальний простір культури зарахувати й оживити реалії пострадянського періоду, який складався в складній боротьбі поколінь 80-х – 90-х рр. ХХ віку і початку ХХІ століття. З цього погляду характерними є розділи: «Творчість Валерія Шевчука 90-х років ХХ ст.: між модернізмом і неопозитивізмом», «Марія Матіос: між традицією і стилізацією»

У цьому історико-культурному контексті Р.Харчук повела мову про «передпостмодерні явища» в новітній сучасній українській прозі (В.Діброва, Б.Жолдак, Л.Подерев'янський, Ю.Винничук, Ю.Андрухович, Ю.Іздрик, Т.Прохасько). Всі вони, молоді українські письменники різних поколінь, статей, але не «підлітки», хоча підлітковість неодмінний етап дорослості.

Проблеми трансформації літературних текстів спадщини письменників різних поколінь (від Вал.Шевчука до Ю.Андруховича, від Т.Прохаська до О.Забужко) підводять нас у черговий раз до переконання в тому, що новітня українська література – розмаїта і немає підстав замикатися в межах одного якогось вікового виміру.

У підрозділі **4.3. «Любка Дереш – один з найрадикальніших альтернативників»** з'ясовується інформація про «вундеркінда» Любка Дереша, що це справді «чудесне» «дитя», а центральні персонажі роману «Культ» уособлюють «поколіннєву альтернативу».

Тільки у компаративному аспекті можна сприймати і погоджуватися з твердженням про радикальну хронотопну близькість трансформованих жанрів американських і українських творів багатьох поколінь старших і молодших літераторів.

За парадигматикою постмодернізму, які б покоління письменників не розглядалися, досі залишається в силі положення Івана Франка, яке він висловив у теоретичній праці «Із секретів поетичної творчості» ще 1890 року.

Іван Франко ще в кінці ХІХ століття знаючи світову літературу, багатство її репрезентантів, сміливо порівнював твори різних напрямків, різних, у тім числі і віддалених епох, щоб узагальнювати ті напрацювання і пропонувати тези сучасникам і нащадкам теоретичні тези.

У річищі теми про підліткову літературу доцільно зупинитися на тому, в який спосіб словесність презентувала в різні історичні епохи стосунки двох людей, спрямовані на продовження роду кожної людини. У зв'язку з цим доводиться заторкувати делікатний аспект взаємин-діалектики тіла й духовності у слід за Х.Янарасом. Цей аспект публічно осмислюється як загальнолюдський, що стосується моралі – етики – гріха – сексу.

Тут сучасні читачі можуть переосмислювати кардинальні різновиди цинізму (військового, державного, сексуального, медичного і релігійного). Отже, щільно заповнений гуманітарний часопростір середини ХХ століття аж до тих пір, поки в Україні почав з'являтися та утвердився свій варіант постмодернізму.

Текстова презентація *цілісного* твору Л.Дереша демонструє феномен молодіжної багатокультурності.

Текст роману «Культ» через взаємодію персонажів різної долі, композиційних фрагментів розмаїтої тональності увиразнює різні парадигми (від докладного опису як у М.Коцюбинського, В.Винниченка, Джойса, Лоусона, Селінджера, до філігранно вправних сучасних митців).

У підрозділі **4.4. «У пошуках справжнього кохання. Неймовірний концепт вічної любові»** з необхідністю довелося заторкнути «концепт вічної любові», хоча ця проблема виводить нас за обрії *літературознавства* взагалі. Якщо *підлітковий вік* неминуха «подія» на шляху дорослості людини, то, як міркував Хр.Яннарас, ніхто не уникне пристрасті – любові – кохання як взаємин тілесного-духовного.

У центр того покоління, («післявоєнне»), поміщений американський прозаїк Дж.Д.Селінджер з його бестселером «The Catcher in the Rye» («Над прірвою у житті»). Для заповнення часопросторової лакуни у культурі згадано і використано чимало літературних творів, а вибір цих текстів, залежав від читацького й життєвого досвіду за парадигматикою рецептивної естетики.

Генологічно-тематична лакуна, очевидно, обійняла кілька суспільно-політичних епох, кожна з яких додавала щось з читацької пам'яті. У форматі зближення просторово віддалених культур з'являлися свого часу ряд праць аж до «Критики цинічного розуму» Петера Слотердайка не тільки в німецькомовному оригіналі, а й в українському перекладі.

У підлітковому віці кожної людини незалежно від статі, раси з пробудженням гормональної системи статеве життя було, є і буде як взагалі в усіх живих істот, що репродукують свій рід відомим способом, узвичаєним біологією та антропологією людини. Як твердив П.Слотердаjk «Сцена для появи сексуального цинізму та його гримас створена ідеалістичною ідеологією кохання, яка надавала тілу малозначну, порівняно з «високим почуттям» роль. Як саме утворився цей розрив між тілом і душею, як виникла ця ієрархія в бутті окремої людини, про це треба говорити окремо, вивчаючи звичаї і психіку» ... Щоправда ці дуалізми вже не скрізь означають ворожі протилежності».

У **висновках** узагальнено результати дослідження.

Підліткова проблематика в повоєнній прозі, розглянута в компаративному аспекті, зумовила декілька вимірів дослідження, які протягом завершення праці окреслили складну і мінливу *парадигматику* – теоретико-методологічну, історико-літературну, освітньо-методичну, культурологічну, тощо. Зміна і чергування таких парадигм за сучасних умов відводила працю від

звичного літературознавства до філософсько-культурологічного формату. Проте фактологічний матеріал (персоналії та концепти) диктували хронотоп розділів і підрозділів дисертації, спрямовуючи її в річище сучасної компаративістики.

Наскрізними методологічними орієнтирами у дисертації виступають письменники, їхня творчість, життєва доля та роль і значення в національних культурах: у США – Дж.Д.Селінджер, в Україні – О.Т.Гончар і зображені ними підлітки у літературних творах – Голден Колфілд з повісті «Над прірвою у житті», Порфир Кульбака з тексту «Бригантіна». Якими б далекими і несумірними не здавалися на перший погляд ці повісті, вони у просторі культури є *бестселерами* – найбільш читабельними і популярними серед своїх читачів і зрештою в світовій літературі.

Виходимо з того, що в літературознавчій компаративістиці значно розширився реінтерпретаційний аспект, який звільняє окремих дослідників не тільки від догматизації парадигм «соцреалізму», а й потребував нових методологічних орієнтацій.

У такій проекції розглянуто типологічні відповідності поетологічних мотивів бестселера повоєнної доби в США, російськомовного та українського відлуння концептів у текстах повісті Дж.Д.Селінджера і роману В.Дрозда «Катастрофа». Домінантним у читацьких очікуваннях у США і в Україні при всіх сумірно-контрастних реаліях залишався популярний текст Дж.Д.Селінджера «The Catcher in the Rye» (1951), який тлумачиться то як «Ловець у житті», то як «Над прірвою у житті».

У парадигматиці художньої літератури ще в 50-х роках ХХ століття було зрозуміло, що взаємини між материковою Україною і США мали складний характер, що вкладався у вимір рецептивної теорії. Про це свідчить повість Ю.Тарнавського «Шляхи» та його спогади «Босоніж додому і назад».

Ю.Тарнавський, як і Б.Бойчук, пізніше ставши відомими письменниками, присвячували свої твори Валерії Шевчуку.

Контекст взаємин письменників-українців і вихідців з України, які згодом не раз приїжджали до рідного краю і брали активну участь у розвитку своєї культури за багатокультурними парадигмами, з нашого погляду увиразнює механізм фікціоналізованої творчості не за напрямком реалізму, а креативного модернізму.

Прикінцевий третій розділ поступово звужує порівняльний дискурс між популярним твором Дж.Д.Селінджера і відомими в Україні текстами Гр.Гютюнника, Вал.Шевчука, В.Дрозда і М.Вінграновського та низки інших, які навіть за несприятливих умов колишнього Радянського Союзу підходили через читацький рецептивний досвід до художніх напрацювань американського автора, якому вдалося створити світовий бестселер. Слова Селінджера, що прожив понад 90 років, творили й збагачували парадигматику активних творців української культури (Б.Бойчук, Ю.Тарнавський, Ю.Шевельов, Гр.Грабович, М.Павлишин). Їхній художній досвід, літературно-

критична дискурсивна практика в діалозі з поколінням, яке володіло мовно-мовленнєвим виміром культури пострадянського простору (С.Павличко, Т.Гундорева, Н.Шумило, О.Забужко, Р.Харчук і інші) по-новому виповнювали культурний простір зближення через конвергенцію / взаємопроникнення багатонаціональних культур.

Проведений експеримент групи за участю українських магістрів, які добре знаючи рідну мову, водночас ставали англіцистами й американістами, підтвердив, що твір Джерома Девіза Селінджера «Над прірвою у житті», принісши цьому письменникові світову славу й ім'я одного з найвидатніших прозаїків ХХ століття, досі справляє на новітніх читачів непроминальне враження. Перекладні версії тексту «Ловець у житті» / «Над прірвою у житті» впливають на уподобання освітян (викладачів і студентів), які вивчали та популяризували літературу США.

Останній висновок з дисертації, яка виникала *тривалий* час у *перехідний* період пострадянської епохи, підсумовує не тільки компаративний погляд на підліткову проблематику в повоєнній українській та американській прозі. Він у тих чи інших проміжних висновках з хронологічно поданих текстів стосується також оновленої теоретико-методологічної бази, в проекції якої розгортався дискурс четвертого розділу під назвою «Альтернативні підлітки в новітній літературі України і США». Тут орієнтаційно-трансформуючу роль зіграли праці П.Баррі, О.Гомілко, Т.Денисової, Дж.Долімора, М.Євшана, Р.Козеллека, Д.Корвін-Пйотровської, Р.Нича, П.Слотердайка, Х.Яннараса.

Переважно перекладені, опубліковані українською мовою в Україні, поіменовані праці значно розширювали горизонт рідномовної компаративістики, уможливаючи зреалізувати освітньо багаторівневу парадигматику компаративістики за концептами антології «Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи».

Згадані філософсько-культурологічні публікації дали можливість на численних прикладах завершених текстів оперувати концептами та аргументувати такі явища культури / лексеми як от: трансформація, модифікація, взаємодія, словесність / письменство, літературний простір, фікціоналізація, візуалізація.

У праці про американсько-російсько-українські бестселери на зразок «Над прірвою у житті», «Вибір», щедро цитовані фрагменти тексту влучно демонструють оновлену практику опису / мімезису – наслідування начебто традиційними засобами монологів, діалогів, внутрішнього мовлення персонажів, наратора.

«Підлітковий вік у новітньому контексті» контекстуально постійно змінювався. Це показано, за традицією М.Євшана-Федюшка, використавши статтю «Боротьба генерацій і українська література».

Завершально-підсумковий підрозділ «У пошуках справжнього кохання. Неймовірний концепт вічної любові» вивів дисертацію за обрії літературознавства взагалі, у формат новітньої

компаративістики. Спираючись на ряд художніх текстів світової літератури, ми за працею Дж.Долімора «Сексуальне дисиденство. Від Августина до Вайлда, від Фрейда до Фуко», розгортали дискурс про взаємодію теорії літератури, історії культури з переконанням проникати поза історичний, емпіричний фактаж у глибину явищ.

Останній висновок зумовлений усім *корпусом дисертації* – від *мети, конкретних завдань, об'єкта / предмета* дослідження, *структури* праці, *списку використаних джерел*. Кожен із структурних елементів у світлі *цілісності продукту* людської діяльності підводить до почергових дедуктивно-індуктивних логічних операцій. Відсилаючись, до ряду публікацій, в рецептивно-комунікативному досвіді читачів дисертації як у пам'яті культури фігурували словесні тексти, візуально-інформативні ресурси, що з допомогою Інтернет мережі ущільнювали навіть феномен інтимного життя, актуалізуючи *чуттєвість* кожного індивіда (підрозділ 4.4).

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Котовська Т. Рання проза В.Дрозда і Дж.Селінджера: проєкції трансформованих концептів / Таміла Котовська // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті: зб. наук. праць. Вип. 6 [у 2-х ч.]. Ч. 1. / упоряд. Л.К.Оляндер. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – С.146-157.
2. Котовська Т. Підлітково-юнацьке сприймання тексту «Над прірвою у житті» сучасними читачами. Експеримент / Таміла Котовська // *Studia methodologica*. - Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 28. – С. 115-122.
3. Котовська Т. Повернення американських орієнтацій в літературний процес України / Таміла Котовська // Література. Фольклор. Проблеми поетики. [збірник наукових праць / редкол.: Семенюк Г.Ф. (гол. ред.), Козлов А.В. (відп. ред.) та ін.]. – Ч. 2. – К.: Твім інтер, 2010. – Вип. 29. – С. 505-516.
4. Котовська Т. Новелістично-повістевий контекст і витоки мотивів «дітей війни» в українській та американській літературі (О.Гончар, Дж.Селінджер) / Таміла Котовська // *Studia methodologica*. – Вип. 30. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 125-132.
5. Котовська Т. Любко Дереш – один з найрадикальніших альтернативників / Таміла Котовська // Наукові записки. Серія: Літературознавство [відп. Ред.. М.П. Ткачук]. - № 28. - Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 168-175.

АНОТАЦІЯ

Котовська Т.І. Підліткова проблематика в повосній українській та американській прозі: компаративні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2010.

Дисертацію присвячено висвітленню трансформації ідентичності підлітків за різних умов соціально-культурної дійсності в США і в Україні періоду Радянського Союзу; вибір стереотипів доцільної їх поведінки в ситуаціях підліткового дозрівання, на протигагу стійкій ідентичності дорослих.

Переосмислюючи підліткову проблематику в повосній українській та американській прозі, увиразнено компаративний зріз зближення віддалених культур, подано модель такої дискурсивної практики. При цьому показано роль української діаспори в урізноманітненні контактів для зближення культур у форматі підліткового становлення особистості, систематизовано значення художнього досвіду Дж.Д.Селінджера для українських прозаїків крізь призму «зустрічних взаємин», окреслено вектори національного пробудження у віддалене зарубіжжя (В.Дрозд, М.Вінграновський, Ю.Тарнавський, Б.Бойчук).

Ключові слова: особистість, ідентичність, багатокультурність, комунікація, типологія, мінливість, відчуження, внутрішній світ людини, підліткова проблематика.

АННОТАЦИЯ

Котовская Т.И. Подростковая проблематика в послевоенной украинской и американской прозе: компаративные аспекты. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 - сравнительное литературоведение. - Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2010.

Диссертация посвящена освещению трансформации идентичности подростков при разных условиях социально-культурной действительности в США и в Украине периода Советского Союза; выбор стереотипов целесообразного их поведения в ситуациях подросткового созревания, в противоположность стойкой идентичности взрослых. Переосмысливая подростковую проблематику в послевоенной украинской и американской прозе, выяснен компаративный срез сближения отдаленных культур, представлена модель такой дискурсивной практики.

При этом показана роль украинской диаспоры в создании разнообразия контактов для сближения культур в формате подросткового становления личности, систематизировано значение художественного опыта Дж.Д.Селинджера для украинских прозаиков сквозь призму "встречных

взаимоотношений", очерчены векторы национального пробуждения в отдаленное зарубежье (В.Дрозд, Г.Винграновский, Ю.Тарнавский, Б.Бойчук).

Ключевые слова: личность, идентичность, коммуникация, типология, изменчивость, отчуждение, внутренний мир человека, подростковая проблематика.

SUMMARY

Kotovska T.I. Juvenile problem in post-war Ukrainian and American prose: comparative aspects. – Manuscript.

Thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Philology in Speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2010.

The dissertation is dedicated to the elucidation of transformation of teenagers' identity at different terms of social and cultural reality in the USA and in Ukraine of Soviet Union period; the choice of stereotypes of their expedient behavior in the situations of the juvenile ripening, to counterbalance the proof identity of adults. Having reinterpreted the juvenile problem in post war Ukrainian and American prose, the comparative cut of rapprochement of remote cultures is underlined and the model of such discursive practice is given.

Herewith, the role of the Ukrainian diaspora in creation of variety of contacts for rapprochement of cultures in the format of the juvenile becoming of personality is shown. The value of J.D. Salinger's artistic experience for Ukrainian prose writers through the prism of "meeting mutual relations" is systematized and the vectors of the national awakening in remote foreignness are outlined (V.Drosd, M.Vinhranovskyi, Y.Tarnavskyi, B.Boyчук).

The text interference of J.D.Salinger's works is developed in the thesis. It is taken into account that reinterpretation space has broadened in the study of comparative literature considerably.

In such projection typological correspondences of best seller's poetic motifs of post war period in the USA, Russian and Ukrainian echoes are considered. The motif of "abyss" comes into a notice in the texts of J.Salinger and in the novel "Catastrophe" by V.Drozd.

The writers, their art, vital fate, their role and value in the national cultures come forward as methodological orientation points in thesis: in the USA – J.D.Salinger, in Ukraine – O.Honchar and teenagers depicted by them in literary works – Holden Coulfild from the novel "The Catcher in the Rye" and Porfyr Kulbaka from the text "Brigantine".

Competent readers are able to understand and explain the receptional and typological resemblance of the regarded literary works by means of characters' types and motifs of the texts. These literary works give to readers the intellectual satisfaction after measuring of the intent reading.

The context of the subsection «Liubko Deresh – one of the most radical representatives of alternative prose» allows to interpret a thesis, that the Ukrainian type of Salinger's character Holden Coulfild is a

«wonderful child – infant prodigy» as it is certified by his novels: «Cult», «Worship a lizard» and «Intention». This type of person does not want to acknowledge the right of a strong personality and does not wish to adapt to the norms, generally accepted in society. After Postmodernism paradigm the basis of such literary works is insincerity and hypocrisy. In the space of European culture such paradigm has generally reflected the interaction of heterogeneous works and transformation of literary texts of different generations of authors and recipients up to Val.Shevchuk, Y.Andruhovych, Y.Izdryk, O.Zabuzhko, T.Muliarchuk and L.Deresh.

Key words: personality, identity, multiculturalism, communication, typology, changeability, alienation, internal world of personality, juvenile problem.

Підписано до друку 01.08.2010 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 0,9. Друк на різнографі.
Наклад 100 прим. Зам. № 48

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
46027, м. Тернопіль, вул.. М.Кривоноса, 2

